

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБЛЕННЯ Й ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПІДРУЧНИКІВ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ НЕЗАЙНЯТОГО НАСЕЛЕННЯ

*В. Є. Скульська, канд. пед. наук,
Інститут професійно-технічної освіти НАПН України*

Постановка проблеми. Якість освітніх послуг, що надаються незайнятому населенню здебільшого залежить від стану науково-методичного забезпечення, в тому числі засобів навчання. Особливо актуальною ця проблема видається нині, коли розпочато роботу зі створення мережі центрів професійно технічної освіти дорослих Державної служби зайнятості. У контексті зазначеного практичний інтерес представляє розроблення й упровадження в навчальний процес електронних підручників, які, з одного боку, мають допомогти врахувати специфіку дорослих слухачів, зумовлену їхнім віком, освітнім рівнем, професійним і соціальним досвідом, психофізіологічними особливостями; з іншого – розв'язати проблему відповідності засобів навчання сучасним вимогам, пов'язаних з їх змістовним наповненням (розкриттям змісту предмета з урахуванням цілей і результатів навчання), наявністю необхідного інструментарію для викладачів і слухачів щодо оцінювання навчальних досягнень, можливостями використання інформаційно-телекомунікаційних технологій [4, 20]. На думку вчених, зростання інтересу до електронних засобів навчання пов'язано також і з «...інформаційним вибухом, що зумовлений ринковими умовами і вносить суттєві і далеко неоднозначні зміни у життя сучасного суспільства, а також освітню сферу [1, 212]».

Аналіз останніх досліджень. Варто зазначити, що проблема створення і використання електронних підручників у педагогічній практиці є об'єктом досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Поштовхом для цього стало впровадження дистанційної технології навчання. Саме в цей час з'явилася значна кількість наукових праць, присвячених розробленню і застосуванню в навчальному процесі електронних підручників: О. М. Баликіна, І. Г. Захарова, Л. Х. Зайнутдинова, О. В. Осин, О. А. Суховієнко, С. О. Христачевський. Цим питанням також присвячені дослідження Н. В. Кононець, В. М. Гасова, О. О. Гриценчук, О. М. Гуркової, І. В. Пустовалова, Т. В. Яковенка, В. Б. Ясинського. Водночас аналіз наукової літератури свідчить про практичну відсутність наукових здобутків, спрямованих на розроблення і впровадження електронних підручників у процес професійного навчання незайнятого населення.

Метою статті є здійснити аналіз та науково обґрунтувати перспективи впровадження електронних підручників у систему професійного навчання незайнятого населення.

Основна частина. Відповідно до існуючої класифікації електронні підручники поділяються на три типи: сканований паперовий підручник;

традиційний з гіпертекстовими посиланнями; спеціально розроблений електронний засіб навчання. В основу їх створення покладено принцип квантування, згідно з яким навчальний матеріал має бути поділений на розділи. Останні – на модулі з текстовою складовою, що включає теоретичні знання, контрольні питання, вправи, тести, контекстні довідки тощо та візуалізацією (в підручнику має бути достатньо графічного та ілюстративного матеріалу). Між собою модулі пов'язані гіпертекстовими посиланнями, що передбачає можливість переходу від одного модуля до іншого. Отже, сучасний електронний підручник – це гнучкий дидактичний засіб навчання, здатний оперативно реагувати на зміни в змісті навчання, а також змінюватися за параметрами передавання інформації. Варто зазначити, що електронний підручник є ідеальним засобом для професійної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації незайнятого населення в умовах виробництва, а також дистанційного навчання, оскільки передбачає можливість самостійного опанування теоретичних знань у межах обраної професії. Водночас впровадження електронного посібника передбачає можливість реалізації інтерактивного підходу, що є пріоритетним у навчанні дорослих. У свою чергу анімаційні та мультимедійні ефекти електронних підручників здатні не тільки підвищити якість дидактичної складової навчального процесу, але й забезпечити прискорене засвоєння слухачами теоретичних знань і практичних умінь, що дає змогу якнайшвидше розв'язати проблему їх працевлаштування. З методичного погляду електронний підручник варто розглядати як інтерактивну навчальну технологію, що дає змогу спілкуватися у тестовому режимі, аудіо- та відеочатах тощо. Застосування електронних підручників є найбільш доцільним для тих галузей знань, де відбувається глибоке структурування знань, для виконання самостійних і лабораторних робіт, а також для аналізу інформації та її графічної інтерпретації [2, 22]. Використання електронних підручників у навчанні незайнятого населення – це ефективний інструмент реалізації в навчальному процесі особистісно орієнтованого підходу, згідно з яким кожна людина – це унікальна особистість, поведінка якої пов'язана з її неповторністю та баченням системи цінностей виключно під власним кутом зору [3, 379–386]. До переваг електронних підручників варто віднести можливість їх перекладу, що є актуальним питанням для Державної служби зайнятості, де на обліку перебувають громадяни різних національностей, а також використання сучасних технологій моніторингу, контролю та обліку навчальних досягнень слухачів. Завдяки останньому створюються умови як для виявлення навчальних досягнень слухачів, так і загальних тенденцій, пов'язаних з викладацькою діяльністю, недоліками навчальних програм і самих підручників.

Аналіз міжнародного досвіду, зокрема США, свідчить, що нині все більшої популярності набувають відкриті електронні підручники. На відміну від традиційних, їх можна адаптувати для спільного використання як слухачами, так і викладачами на основі створення доступу для оцінювання й самооцінювання. Водночас за викладачем залишається право управляти

навчальним процесом, а також, зважаючи на виявлені помилки, надавати рекомендації щодо усунення причин їх виникнення. Упровадження відкритих електронних підручників передбачає також можливість скорочення витрат на навчання, стимулює співпрацю навчальних закладів щодо їх створення й використання. Водночас створюються умови для доступу до продукту світового рівня (в Інтернеті розміщено значну кількість розробок у вільному доступі або за відкритими ліцензіями). У контексті зазначеного заслуговує на увагу ініціатива Інституту інноваційних технологій та змісту навчання МОН МС України та Інституту професійно-технічної освіти НАПН України щодо створення відкритого інформаційного середовища в професійно-технічній освіті. Це дасть змогу об'єднати зусилля державної служби зайнятості, зазначених установ і навчальних закладів щодо: формування авторських колективів, здатних забезпечити необхідну якість контенту на основі інтеграції міжпредметних, структурно-логічних і причиннонаслідкових зв'язків; підвищення кваліфікації педагогічних працівників з питань використання зазначеного контенту в навчальному процесі.

Однією з основних проблем, що негативно впливає на процес створення електронних засобів навчання на нинішньому етапі є відсутність в Україні чітко визначених і нормативно узгоджених вимог щодо електронних підручників. Це не тільки призводить до їх технологічної недосконалості, але й стримує впровадження в навчальний процес. Підтвердженням цьому є невідповідність створених електронних засобів навчання вимогам Державних стандартів професійно-технічної освіти. У зв'язку з цим актуальними питаннями є розроблення електронних підручників, які сприяли б створенню єдиного освітнього простору, а також їх редагування, форматування і приведення у відповідність до критеріїв, що висуваються до підручника як навчального ресурсу. У контексті навчання незайнятого населення йдеться про розроблення електронних підручників за переліком професій, актуальних на ринку праці, запровадження конвент-бібліотек. Особливе місце має бути відведено створенню підручників, які б на вибірковій основі давали змогу визначати глибину професійних компетентностей слухачів. Останнє також може представляти інтерес для роботодавців у контексті оцінювання якості навчання. Серед недоліків варто також вказати на те, що формати і типи файлів електронних книг постійно удосконалюються. Це об'єктивно зумовлюватиме їх переведення на новий носій або формат. У зв'язку з цим актуальною проблемою є створення універсального стандарту, сумісного з різними форматами електронних підручників.

Отже, на основі викладеного, можна зробити певні **висновки**.

1. Розвиток професійного навчання незайнятого населення в Україні пов'язується з підвищенням його якості. У контексті зазначеного актуальним питанням є використання в навчальному процесі сучасних електронних засобів навчання. Створення й упровадження електронного підручника в практику навчання цієї категорії громадян як в умовах навчального закладу, так і безпосередньо на виробництві дасть змогу оперативно забезпечити викладачів і слухачів необхідною навчальною інформацією. Водночас

використання анімаційного і мультимедійного ефектів сприятиме зменшенню часу на освоєння необхідних знань, умінь, формування компетентностей, необхідних для успішного працевлаштування. Крім цього електронний підручник передбачає можливість включення до змісту навчання матеріалу, пов'язаного зі змінами, що відбулися в конкретній галузі виробництва. Витрати, зумовлені виготовленням електронних підручників, зважаючи на кризу в Україні, можна розглядати як економічно доцільний захід лише за умови, що електронний контент закуповуватиметься у видавця разом з дозволом здійснювати його розповсюдження на власний розсуд.

2. Проблема електронного підручника для професійної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації незайнятого населення нова. Відтак, потребує здійснення системних наукових досліджень з урахуванням кращого міжнародного досвіду. У зв'язку з цим доцільно запровадити інноваційний проект, спрямований на розроблення теоретичних і методичних засад використання інформаційно-телекомунікаційних технологій в системі професійного навчання незайнятого населення, в тому числі створення методики проектування електронного підручника, що має відображати організаційно-педагогічні та дидактико-психологічні особливості створення електронних засобів навчання для цієї категорії слухачів і їх застосування у навчальному процесі.

3. Створення електронних підручників не може носити стихійний характер. У зв'язку з цим на законодавчому рівні необхідно врегулювати питання, пов'язані із захистом інтелектуальної власності (авторських прав), стандартизацією цих засобів навчання, а також умовами їх розповсюдження. Це дасть змогу залучити провідних фахівців до їх розроблення, а також запровадити дієві механізми матеріального стимулювання розробників.

4. Розроблення сучасної дидактичної платформи електронних підручників для професійного навчання незайнятого населення потребує створення авторських колективів з числа фахівців (включаючи комп'ютерних дизайнерів, психологів), які мають високий рівень знань як у предметній галузі, так і в галузі дидактики, а також методичну підготовку. Розроблені електронні підручники мають пройти ґрунтовну експертизу на предмет дидактичного програмування змісту професійно орієнтованої теоретичної підготовки з її структурно-логічними і міжпредметними зв'язками, а також можливості організації інтерактивної діяльності слухачів на основі причинно-наслідкових зв'язків. Такий підхід зумовлений тим, що в освітньому процесі визначальним є не формат, а зміст навчальної книги. У випадку електронного підручника його інтерактивність і адаптивність має бути забезпечена формуванням змісту, що якнайповніше відповідатиме вимогам професійних (кваліфікаційних характеристик) та освітніх стандартів підготовки кваліфікованих робітників, з урахуванням індивідуальних потреб слухачів.

5. Упровадження електронних підручників в систему професійного навчання незайнятого населення передбачає наявність персональних комп'ютерів (ПК), володіння слухачами елементарними навичками

користувача ПК, підключення навчальних закладів і навчальних підрозділів підприємств до мережі Інтернет, а також підвищення кваліфікації викладачів з основ розроблення комп'ютерно-орієнтованих дидактичних сценаріїв електронних підручників і роботи з програмно-інструментальною платформою підтримки навчального процесу з їх використанням.

Література

1. Кремень В. Г. Філософія управління [Текст] / В. Г. Кремень, С. М. Позаніч, О. С. Пономарьов. – Х. : НТУ «ХПІ», 2008. – 524 с. – С. 212.
2. Полянський П. Б. До питання про переваги та вразливі місця електронних підручників [Текст] / П. Б. Полянський // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць. – К. : ФО-П Стеценко І. І., 2010. – №1(10). – 783 с. – С. 16, 22.
3. Райгородский Д. Я. Психология личности : хрестоматія [Текст] / Д. Я. Райгородский; [2-е изд.]. – Самара : Изд. дом «БАХРАХ», 1999. – Т. 1. – 448 с. – С. 379–386.
4. Скульська В. Є. Науково_методичне забезпечення професійного навчання кваліфікованих робітників на виробництві [Текст] / В. Є. Скульська // Педагогіка і психологія. – 2007. – № 3(56). – С. 20–32.

UA У статті проаналізовано особливості та обґрунтовано перспективи впровадження електронних підручників у систему професійного навчання незайнятого населення. Автором запропоновані сучасні підходи до створення і використання електронних підручників, визначені вимоги до формування їх змісту та професійної компетентності розробників.

Ключові слова: електронний підручник, незайняте населення, система професійного навчання незайнятого населення.

RU В статье проанализированы особенности и обоснованы перспективы внедрения электронных учебников в систему профессионального обучения незанятого населения. Автором предложены современные подходы к созданию и использованию электронных учебников, определены требования к их содержанию и профессиональной компетентности разработчиков.

Ключевые слова: электронный учебник, незанятое население, система профессионального обучения незанятого населения.

EN The paper analyzes the characteristics and reasonable prospects of implementation of electronic textbooks in the vocational training of unemployed people. The author of the proposed recommendations aimed at achieving a systematic approach in the creation and use of electronic books for teaching students in this category, define requirements for their maintenance and development of professional competence.

Keywords: electronic book, unemployed population, the system of vocational training of unemployed people.